

**SORBUS CAUCASICA ZINSERL'NİN YENİ BİR VARYETESİ:
VAR. YALTIRIKII GÖKŞİN VAR. NOVA. (*)**

A new variety of *Sorbus caucasica* Zinserl.

Alp GÖKŞİN

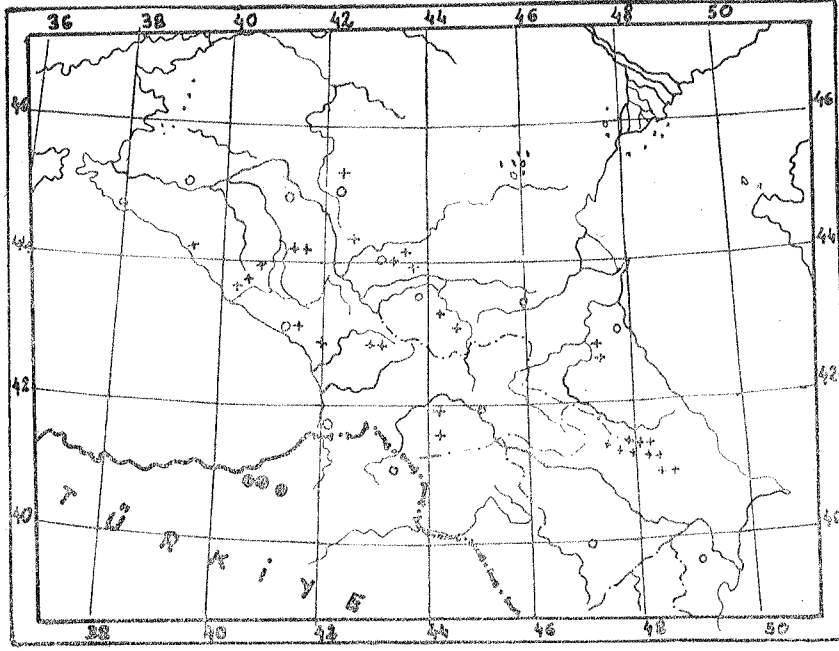
Or. Yük. Müh.

Marmara Ormanlık Araştırma Bölge Müdürlüğü İSTANBUL

Gabrielian (1961;1972) Türkiye *Sorbus* L. taksonları üzerinde yapmış olduğu revizyon çalışmalarına göre, memleketimizin değişik bölgelerinde, *S. domestica* L. ; *S. aucuparia* L. ; *S. roopiana* Bordz. ; *S. tamamschjanae* Gabr. ; *S. takhtajanii* Gabr. ; *S. persica* Hedl. ; *S. luristanica* (Bornm.) Söhön. - Ten. ; *S. subfucsa* (Ledeb.) Boiss. ; *S. kusnetzovii* Zinserl. ; *S. umbellata* (Desf.) Fritsch., var. *umbellata* *S. umbellata* (Desf.) Fritsch., var. *taurica* (Zinserl.) Gabr. ; *S. umbellata* (Desf.) Fritsch., var. *cretica* (Lindl.) Schneider. ; *S. umbellata* (Desf.) Fritsch., var. *orbiculata* (Karpati) Gabr. ; *S. torminalis* (L.) Crantz., var. *torminalis*. ; *S. torminalis* (L., Crantz., var. *pinnatifida* Boiss. ; *S. torminalis* (L.) Crantz., var. *orientalis* (Schön. - Tem.) Gabr. gibi 9 tür ve 7 varyetenin yetiştiğini belirtmektedir.

Türkiye *Sorbus* L.'larının iç ve dış morfolojik özellikleri üzerinde yapmakta olduğumuz çalışma esnasında, yalnız Doğu ve Güney Trans. - Kafkaslar ile, Dağistan'da doğal olarak yetiştiği bilinen (Gabrielian, 1958 a., Harita :1,) fakat bugüne kadar Türkiye'de varlığı bilinmeyen ***Sorbus caucasica* Zinserl.**'nin yeni bir varyetesi tarafımızdan saptanmıştır. Ortaya çıkan iki varyetenin morfolojik farklılıklarını belirtebilmek maksadı ile, aşağıda *Sorbus caucasica* hakkında genel bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

(*) Name given in honour of Prof. Dr. Faik Yaltirik who helped me in the field of taxonomy.

+ *S. caucasica* var. *caucasica*.

• *S. caucasica* var. *yaltirkii* (Gabrielian, 1958 a) dan değiştirilerek

Harita 1. *Sorbus caucasica* Zinserl'nın yayılış haritası: + var. *caucasica*, var. *yaltirkii*.

Map. 1. Distribution of *Sorbus caucasica* + var. *caucasica*; • var. *yaltirkii* Gökşin (Gabrielian, 1958 a)'dan değiştirilerek.

***Sorbus caucasica* Zinserl.** in Not. Syst. herb. H. B. P. IV (1923) 17-18; Grossp., Fl. Kavk. IV (1934) 283. - Syn. *S. scandica* Lipsky. Fl. Kavk. 1. 296 and Suppl. 51 et al. anct. fl. cauc. nonn. (non. Fr.).

7-10 m.'ye kadar boylanabilen, konik veya dağınık tepeli, kışın yapraklarını döken bir ağaçtır. Genç sürgünler kırmızımtrak - kahverenginde, çıplak ve üzerleri 1-2 mm. uzunluğunda, değişik şekilde (oval veya dar biçiminde) lentisellidir. Yaşlı dalları esmer gri kabukludur. Tomurcuklar konik biçimde olup, tomurcuk pulları tüylü veya çıplaktır. Sürgünlere sarmal dizilmiş olan yapraklar, geniş elips biçiminden geniş yumurta biçimine kadar değişiklik gösterir. Yapraklar 6-14 cm. boyunda ve 4-11 cm. genişliğindedir. Ayanın dip kısmı genişçe yuvarlak ve kama biçiminde, uç kısmı ise, küt veya sivridir. Yapraklar 5-7 lopludur. Yaprığın

tepesine doğru loplar iri dişlere dönüşür. Her bir lop beyzi biçimde olup kenarlar iki sıralı testere dişlidir. Yaprak alt yüzü kül rengi pamuksu tüylüdür veya tamamen çıplaktır. Çıplak yapraklarda ayanın alt yüzü grimsi-açık yeşil renkte olup, yan damarların ana damara birleştiği yerlerde hafif tüy demetleri görülür. Yaprak sapları silindirik ve hafif oluklu olup, 15-20 mm. boyundadır. Üzerleri daha sonra dökülen seyrek tüylerle örtülüdür veya çıplaktır.

Çiçek sapları önceleri beyaz pamuksu tüylüdür. Tüyler sonradan dökülür ve çıplaklaşır. Çiçekler yapraklardan sonra, Mayıs-Haziran aylarında görülür. 16 mm. çapındaki çiçeğin taç yaprakları oval biçimde ve uç kısımları güçlükle fark edilecek derecede hafif kerkliklidir. Beyaz veya kirli beyaz (krem) renkte'ki çiçekler güzel kokuludur. Etaminler taç yaprakların boyundan daha kısadır. Stilus'lar çoğunlukla 3 tane olup, birisi kısa diğer ikisi daha uzuncadır. Meyveler, 10-18 mm. uzunluğunda, 6-15 mm. genişliğinde (yumurta biçiminde) olup, olgun meyveler parlak kiremit kırmızısı rengindedir ve üzerinde küçük beyaz renkli lentiseller görülür. Meyvelerin içinde çoğunlukla 2-3 tane kırmızımsıtrak ka verenginde, hafif yapışkan tohumları vardır.

Yeni varyeteyi (var. yaltrıkii Gökşin) var. caucasica'dan aşağıdaki "ayırım anahtarı" yardımı ile ayırdedebiliriz:

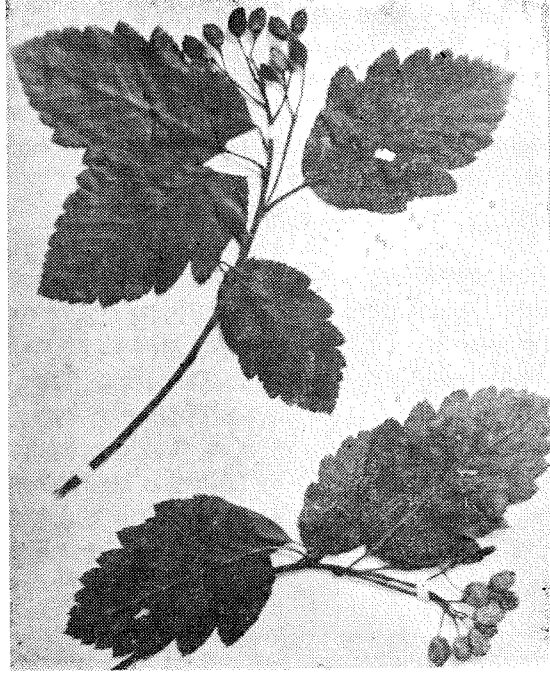
1. Tomurcuklar ve yaprakların her iki yüzü'nde çıplak (damarların birleştiği yerlerde tüy demetleri var..... var. yaltrıkii.

1. Tomurcuklar ve yaprakların alt yüzü kül rengi pamuksu tüylerle örtülü var. caucasica.

var. yaltrıkii Gökşin var. nova.

a. S. caucasica Zinserl. var. caucasica gemmae et foliis glabris nec subtus tomentosus differt.

İlk örnek (Typus) Türkiye: Rize, Pazar, Çamlıhemşin, Şenyuva Bölgesi, Kaleköprü mev., 1750 m., Kuzey bakı (N), 2.IX.1972 ,A. Gökşin, ISTO. 13156 (Resim : 1).

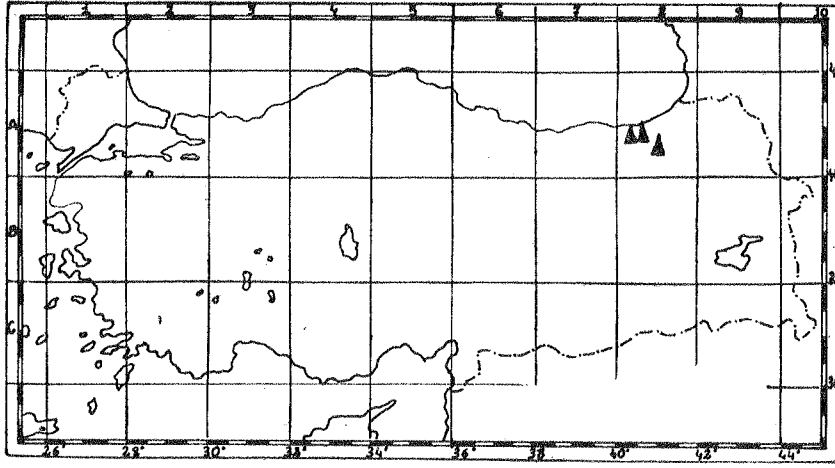

Resim : 1 - S.c. var. yaltrıkkii Gökşin'in ilk örneği.

Photo : 1 - Type specimen of S.c. var. yaltrıkkii Gökş.

Yeni Varyetenin Bulunduđu Yerler :

Rize : Pazar, Çamlıhemşin, Şenyuva Bölgesi, orman sınırı üzerinde, çalışmış küçük gruplar halinde, 1920 m., 31. V. 1973 ,A. Gökşin, ISTO. 15370; Artvin: Yusufeli, Altıparmak Bölgesi, Kelenzhev mevkii, 1700m., 25.VIII, 1972, A. Gökşin, ISTO. 1355 (Harita. 2).

Harita. 2 var. yaltirkii Gökşin'in yayılışı. Map 2. Distribution of var. yaltirkii Gökş.

SUMMARY

A new variety of *Sorbus caucasica* Zinserl.

This paper deals with a new variety as var. yaltirkii Gökşin, while I was studying on the macro and micro morphological characteristics of indigenous taxa of the genus *Sorbus* L. in Turkey, I found a new taxon related with *Sorbus caucasica* Zinserl. This species is so far know to be native and endemic in Caucasia (Cisc. Dağ, E. and S. Transcaucasica). This variety differs from var. caucasica by its glabrous buds and leaves. It grows in N. E. Anatolia within the provinces of Rize and Artvin, upper part of the forest zone, mainly on rocks at 1700 - 1900 m., (Map. 2).

LİTERATÜR

- 1 - GABRIELIAN, E. (1958) : Caucasian Representatives of the Genus *Sorbus* L. Trudy Bot. Inst. Acad. Nauk Armen. SSR., XI. (Erevan) in Russian.
- 2 - GABRIELIAN, E. (1961) : Türkiye'de *Sorbus* L. Cinsi. Notes from the Royal Botanic Garden, Edinburgh. Vol. XXIII. No. 4, 483 - 496,
- 3 - GABRIELIAN, E. (1972) : *Sorbus* L. in Davis Flora of Turkey, Vol. IV. 147 - 156, Edinburgh,
- 4 - KAMAROW, V. L. (1971) : Flora of the U. S. S. R. Vol. IX. 302. (Translated from Russian, Israel Program from Scientific, Translations,